

РЕЦЕНЗИЯ

за труда

на Юлия Манасиева (докторантка в Югозападен университет „Неофит Рилски“)

озаглавен „Българските книжовници във Виена в началото на XIX век“, представен за придобиване на научната и образователна степен „доктор“

от

проф. Маргарет Димитрова,

определена за член на научното жури по защитата на със заповед 2368 от 2022 г. на ректора на Югозападния университет

Юлия Тодорова Манасиева е зачислена за докторантка на 11.XII.2018 г. в Катедрата по български език, Филологически факултет на Югозападния университет „Отец Неофит Рилски“. Не я познавам лично, но от предоставените документи разбирам, че е завършила през 2009 г. в същия университет една от най-добрите – според моите лични впечатления – специалности на този университет, славянска филология с основен чешки език. Имам наблюдения, че чешки език и литература се преподаваха на високо ниво по това време във факултета. Освен това докторантката е посочила, че владее сръбски и руски, както и английски, което е важно условие за запознаването с научната литература в полето на славистиката. Юлия Манасиева не е прекъсвала връзката си с хуманитаристиката и след придобиване на магистърската си степен, работейки като учителка. Друг впечатляващ елемент от автобиографичната справка, която тя е представила, е членството ѝ в придозащитни организации и проекти.

Като докторантка Юлия Манасиева е участвала в научни форуми и има четири публикации по темата на дисертацията, от които две са под печат (едната е в конференция, организирана в Мелитополския университет и е очаквано при съвременната ситуация изданието да се забави).

Докторантският труд се състои от увод, четири глави и списък на използваната научна литература, общо 198 стр. Към него е приложен изискваният за защита на докторска дисертация автореферат, значителен по обем, 53 стр., който вярно отразява методиката и резултатите от проучването и кратко, но вярно, очертава основните приноси на дисертацията.

Докторантският труд на Юлия Манасиева е посветен на слабо проучена тема, особено от избраната гледна точка – новобългарските текстове в колекцията от ръкописи на Йерней Копитар, разгледана в контекста на неговите интереси, идеи, проучвания, от една страна, а от друга – в контекста на историята на българската книжовна традиция. Много ясно и точно в уводната част на докторантския труд са формулирани предметът, целите, методите, източниците на изследването. Наистина заявените цели в увода са постигнати в дисертационния труд. Ако сумирам накратко, целите са да се проучи езикът на два новобългарски ръкописа от сбирката на Копитар в Националната и университетска библиотека в Любляна, сигн. 28 и 31¹, и да се направи адаптация на съвременен български книжовен език, или както авторката го нарича „вътрешноезиков превод“, на текста на Физиолога в друг ръкопис от сбирката, сигн. 29, придружен с анализ на специфичните за този текст названия на животни и зверове. Отново в уводния дял на дисертацията ясно са очертани основните задачи на работата. Особено важно е формулирането на задачата да се анализират езиковите особености на ръкописите, за да бъдат локализирани, както и да

---

¹ Тук и нататък използвам сигнатурите, както са посочени в дисертацията.

се очертае „езикова картина на българската реч“, отразена в тях и отразяваща представите на техните автори за писмен и за книжовен език.

В тази уводна глава докторантката представя и основните проучвания върху новобългарските ръкописи в колекцията на Й. Копитар, със специален акцент върху постиженията на Хана Ожеховска и Лилия Илиева, които играят важна роля в разгръщането на аргументите на докторантката в следващите глави. Още тук, в уводната част, се подсказва посоката на работата ѝ по-нататък: коригиране, допълване, доказване с нови аргументи на съществуващите резултати от изследването на тези ръкописи, както и поставяне на нови въпроси, задачи, изказване на нови хипотези и защитаване на нови изводи в резултат на проучванията на самата докторантка.

Първата глава на дисертацията решава една от изброените задачи в увода. Тъй като във фокуса на дисертацията е сбирката на Йерней Копитар, авторката проучва неговите мотиви за събиране на ръкописите, неговите идеи – в контекста на времето, в което живее; неговите приноси като един от основоположниците на научната славистика и балканистика и на значимата Виенска школа в славистиката и най-вече неговите представи за стандартизиране на южнославянските езици. Специално внимание е обърнато до документи, свидетелстващи за вниманието на Копитар към българите, сред които са откритият от проф. Лилия Илиева оригинал на Вуковия *Додатък* в сбирката с ръкописи на виенския славист, както и едно писмо на Копитар от 1830 г., показващо интереса му към ръкописите, пазени в българските манастири и специално на Атон; както и сведенията, които самият Копитар дава за източниците, от които съди за българския език, сред които две книги на Йоаким Кърчовски (1814, 1819); а също така и информацията, че той е познавал и други писмени източници, като Четириезичния речник на Даниил Москополски и др. Тук виждам една важна находка в дисертацията – упоменаването на книгата на Уилиам

Мартин Лийк от 1814 г., *Researches in Greece*, като вероятен източник на информация на Й. Копитар за Четириезичния речник и основателното намерение на авторката за бъдещо по-подробно проучване на сведенията за българския език в тази английска книга.

Във втората глава на дисертацията са представени накратко пет ръкописа от сбирката на Й. Копитар в Националната и университетска библиотека в Любляна, които според докторантката имат „значение за българската наука“ – всъщност науката би трябвало да е наднационална и тези ръкописи, особено Супрасълският сборник, да са интересни за всяка наука, а това, което ги обединява, е българският им произход. Разбирам, че е било нужно да се представи какви ръкописи е съхранявал Копитар и чрез неговата сбирка са оцелели до днес, но представянето им би могло да е по-кратко в дисертацията, а да е снабдено с повече библиография – т.е. да не повтаря описанието на Владимир Мошин, например да се цитират всички издания на Супрасълския сборник (хубаво е, че авторката отбелязва, че Копитар го е преписал, подготвяйки издание, защото е оценил важността му, но трябва да се акцентира на ролята на този препис за най-ранното издаване на паметника), включително най-новото електронно издание (факсимилно, наборно, с успореден гръцки текст) на старобългарския ръкопис: *Codex suprasliensis* на адрес obduron.org, както и да се цитират нови изследвания и хипотези за датировката му, например в книгата „Преоткриване: Супрасълски сборник, старобългарски паметник от X век. Съст. Анисава Милтенова. София, 2012. Друг пример, въпреки че Вл. Мошин използва термина „редакция“, или трябва да се обоснове защо авторката използва този термин, или да го замени с по-прецизния в случая на Постния триод от XIII век термин „среднобългарски правопис“.

Третата глава на дисертацията е посветена на най-обемния от новобългарските ръкописи, съдържащ описания на животни, „Физиолог“. Началото на главата (стр. 76-78) е ненужно дълго – това са сведенията за

редакциите на Физиолога в гръцка среда и техните преводни съответствия в славянска среда, цялата тази информация е взета от електронното издание на средновековния славянски Физиолог в съпоставка с гръцки, направено от Ана Стойкова – поради електронния характер на изданието, то е лесно достъпно, и затова не е нужно да се представя на две страници в дисертацията на Юлия Манасиева. Същината на нейната работа е проучването на Физиолога на новобългарски в ръкописа в сбирката на Копитар, т.е. надграждането на откритото от Х. Ожеховска, чрез коментар не само на диалектните особености, но и на почти всички названия и най-важно: чрез адаптация на съвременен книжовен език (вътрешноезиков превод) на публикувания от Ожеховска текст. И макар да имам резерви към две места в предложените етимологии (имам резерви към етимологията „навиратом“, а при онагрип не е посочена етимология, а вероятно има връзка с гръцкото ὄναυρος и пр.), високо оценявам т.нар. от авторката „вътрешноезиков превод“, защото си давам сметка за трудностите, с които се е сблъскала – текстът не е лесен, специфичните названия са много и някои са доста неясни *harax legomena*, други думи имат значения, различни от значенията днес. Намирам, че докторантката много успешно се е справила с тези трудности, виждам със задоволство множеството сполучливо избрани „преводни“ съответствия. Тук ще изкажа съгласието си с мнението на докторантката, формулирано в началната част на дисертацията, когато дискутира анализа на Х. Ожеховска на езика на паметника. Съгласна съм с Юлия Манасиева, че езиковите черти редукция, генерализиране на формата за вин.п. ед.ч. при съществителните от стара а-основа, пълен член -ът, възвратна частица „са“, които се виждат в този паметник, са характерни за множество източно български говори и не може да се използват за белег за точно локализиране на родния говор на преводача.

Адмирации заслужава и следващата глава на дисертацията, посветена на другите два новобългарски ръкописа от Копитаровата сбирка, 28 и 31. Докторантката с умение е описала графемния състав на първия, като се вижда, че тя ясно разграничава понятията графема и фонема. Все пак на някои места има грешни употреби (напр. предаване на „консонант й“, стр. 123 – става дума за глайд; наистина тази буква не се използва в началото на дума, защото йотата в началословие пред /а/ се отбелязва със старата буква, известна като йотувано а, както сама докторантката показва с примерите за написание на думата за език в църковнославянско произношение). Това недоглеждане тук в никакъв случай не хвърля сянка върху много доброто впечатление от цялото описание на графемите и правописа, направено професионално и обогатяващо представите на учените за правописните предпочитания и колебания, за дублетността и варирането, за влиянието на различни правописни системи в ръкописни текстове на български език от началото на XIX в., които са сравнително по-слабо проучени (ако се сравни с проучванията на печатната продукция). Особено интересно тук е откриването на употреба на латински графемни, като зита (тук изключвам написанието N, което присъства и в старата кирилица), както и на френски цитати в текста и на книжна гръцка лексика, което защитава направения извод от докторантката, че авторът на текста е добре образован човек. Високо ценя и методологически правилното мнение на докторантката, че не можем безкритично да налагаме представите си за диалектите, формирани от източници от XX век, върху състоянието на диалектите от края на XVIII и от началото на XIX век. Правописната неустановеност също е пречка за точното локализиране на диалекта на автора. Освен изброените от нея езикови черти, които могат да помогнат за такава локализация, бих добавила промяната на ят в /'а/ в краесловие на наречието *зля*, което Юлия Манасиева цитира. Към похвалите за нейната работа тук ще добавя, че

почеркът на този документ, както и на следващия, който тя е анализирала, никак не е лесен за разчитане.

Последната част на дисертацията анализира ръкописа в Копитаровата сбирка 31, който през 2018 г. проф. Лилия Илиева брилянтно идентифицира като оригинала на Вуковия Додатък и изказа мнение, че е писан от Марко Георгиевич от Банско, високообразован човек на дипломатическа служба. Юлия Манасиева доказва това предположение на професор Илиева, като прави детайлен анализ на неговия текст в сравнение със специфичните черти на говора в Банско. Изключително плодотворна е идеята да се съпостави откъсът от превода на евангелието на български в този ръкопис с превода на Неофит Рилски, който също е от Банско. Така направените анализи от Юлия Манасиева добавят нов елемент към картината на новобългарските преводи (тук би трябвало да се цитира книгата на проф. Диана Иванова върху тези преводи), показват различни подходи към превода на евангелския текст. Юлия Манасиева съпоставя преводите на различни езикови равнища и показва кои елементи от родния си говор двамата образовани българи допускат в превода си и кои избягват. Тя разкрива филологическия талант и висока образованост и на двамата преводачи. Двамата обаче, както обективно показва докторантката, имат различен подход относно влиянието на съществуващи вече сред славяните книжовни стандарти. Например при Марко Георгиевич почти няма църковнославянско влияние.

Направените с вещина съпоставки са свидетелство за отличната филологическа подготовка на Юлия Манасиева. Много полезни са съпоставителните таблици в дисертацията, защото те ясно показват както преводаческия талант на двамата преводачи, така и различните възможности, различните пътища, по които може да се тръгне, за да се предаде евангелското слово на говорим български език.

Впечатлена съм от заключението на дисертацията – най-трудната част обикновено за младите автори. Резултатите от изследването са ясно формулирани, те произтичат обективно от направените анализи. Наистина „изследването на трите кодекса дава ценни сведения за начина, по който е протекъл разволят в процеса на формиране и установяване на писмените норми на новобългарския книжовен език“ (стр. 188). В бъдеще заключенията на Юлия Манасиева трябва да се имат предвид при характеризирането на различните идеи за формирането на новобългарския книжовен език, както и на конкретни езикови практики. Може би езиковите предпочитания, демонстрирани в ръкописите, които тя анализира, не са били без значение при формирането на Иван Добровски, който през 1848 г. се установява във Виена. Това означава, че анализите в рецензираната дисертация отварят нови посоки на научни дирения – което според мене е една от най-важните черти на един научен труд.

Като имам предвид високата степен на трудност на решенията в дисертацията задачи и значимостта на постигнатите резултати, аз ще гласувам без колебание за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ на Юлия Манасиева.

10.XI. 2022,

София

REVIEW

by

Professor Margaret Dimitrova,

a member of the PhD committee (according to document no. 2368 issued by the rector of Neofit of Rila Southwestern University)

for

the dissertation of Yulia Manassieva,

(a doctoral student at Neofit of Rila Southwestern University),

entitled “Bulgarian Men of Letters in Vienna at the Beginning of the Nineteenth Century”

submitted for acquiring of the academic degree “doctor of philosophy”

Yulia Todorova Manassieva was enrolled in the doctoral programme of the Faculty of Philology (Department for the Study of the Bulgarian Language) of Neofit of Rila Southwestern University on December 11, 2018. I do not know her personally but from the documents submitted for the present procedure, I understand that she graduated from the same university in 2009 with two majors: Czech Philology and Bulgarian Philology. According to my personal observations at that time the education in these two Slavic philologies met higher criteria for university education. In addition, according to her CV, Yulia Manassieva masters Serbian, Russian, and English. Certainly, the knowledge of foreign languages is a needed prerequisite for a successful accomplishment of doctoral studies, especially in philological area in which one is expected to be well acquainted with academic literature in various languages. After her graduation Yulia Manassieva continued working in the sphere of humanities

mostly as a teacher. Another impressive fact of her CV is that she has worked as a volunteer for environmental projects.

In the capacity of a doctoral student, Mrs Manassieva participated in academic conferences and published four papers (two of which are in press, one in the proceeding of a conference organized by Melitopol University).

The dissertation submitted consists of an introduction, four chapters, and a list of literature used, altogether covering 198 pp. In addition, the so-called autoreferat (an abbreviated version of the dissertation), 54 pp., faithfully reflects the methods used and the results achieved in the dissertation. Also, it correctly, though quite shortly, summarizes the main contributions of the dissertation.

Manasieva's doctoral work addresses a poorly researched topic, especially from the chosen point of view – early nineteenth-century Bulgarian texts preserved in manuscripts in the collection of Bartolomeus (Jernej) Kopitar that are examined in the context of his interests, ideas, studies, on the one hand, and on the other – in the context of the history of the Bulgarian written tradition and formation of the Bulgarian standard language. In the introductory chapter, the author correctly formulates the subject matter, objectives, and methods used, and describes the primary sources of her study. Indeed, the objectives stated in the introduction are achieved in the dissertation reviewed. In sum, the main goals of the doctoral research are, first, the analysis of the language of two Bulgarian manuscripts written in early nineteenth-century Bulgarian (modern Bulgarian) that are part of Kopitar's collection housed at the National and University Library in Ljubljana, nos. 28 and 31¹, and, second, the adaptation of the text of Physiologus in manuscript 29 to the norms of the present-day Bulgarian standard language – in the terminology of the author of the dissertation, intralingual translation of the nineteenth-century text, accompanied with analysis of the specific – for this text – designations of animals and beasts. Also, in the

---

¹ Here and henceforth, I give the shelf numbers used in the dissertation.

introductory part, the author clearly formulates the main tasks of her research. I find particularly important the formulation of the task not only to identify those linguistic features of the manuscripts examined that give reasons for their localization and for putting forward hypotheses of the dialects that their scribes spoke, but also to shed light on the “language picture of the Bulgarian speech” as revealed in these written sources and seen also as a reflection of their authors’ understandings for a written and literary language.

Further, in this introductory part of the dissertation, the doctoral candidate presents the main studies on early nineteenth-century manuscripts kept in Kopitar’s collection with a special focus on the achievements of Hanna Orzechowska and Lilia Ilieva, publications that further play an important role in the development of the argument in the dissertation. Already in this section we see the character of Manassieva’s work: correcting, developing, proving with new arguments earlier academic hypotheses and conclusions, as well as asking new questions and making formulating new conclusions rooted in her own analyses of the sources chosen.

The first chapter of the dissertation addresses one of the tasks formulated in the introduction. Since the doctoral thesis is focused on Kopitar’s collection of manuscripts, the author explores his motives for collecting Bulgarian manuscripts – in the context of the time in which he lived; also, his contributions as one of the founders of the academic Slavic and Balkan studies and of the significant Vienna School of Slavistics and, in particular, his ideas for the standardization of the South Slavic languages. A special emphasis is placed on the sources evidencing Kopitar’s interest in the Bulgarian language and written heritage, such as a) the manuscript original of Vuk Karadžić’s *Dodatak* that Lilia Ilieva discovered in Kopitar’s collection; b) a letter of Kopitar of 1820 showing his interest in medieval manuscripts in Bulgarian monasteries; c) the evidence given by Kopitar himself that he possessed two books by Joakim Kartchovski (1814 and 1819) used by him as sources for the Bulgarian language; and d) the *Tetralingual*

Dictionary by Daniil of Moskopole. Here we see an important finding in the dissertation – the reference to William Martin Leak's 1814 book, *Researches in Greece*, as a probable source of information for J. Kopitar about the Tetralingual Dictionary. Mrs Manassieva reasonably expresses her intention for a further detailed study of the information about the Bulgarian language in Leak's book.

The second chapter shortly outlines five manuscripts in the collection of Kopitar that, in the author's words, "have importance for Bulgarian scholarship". As a matter of fact, my belief is that the science is supposed to be supranational and these manuscripts could be of interest to scholars in general, certainly mostly for those interested in the history of Slavic languages. A common feature of these five manuscripts is that they are of Bulgarian origin. It is a good decision of Mrs Manassieva to give information on these five manuscripts in order to give idea of the scope and character of Kopitar's collection but I would expect much shorter descriptions, as at least three of them, are well known, accompanied with more references to academic research outside Vladimir Mošin's catalogue descriptions (1971). For instance, it is good that Mrs Manassieva mentions Kopitar's own copy – in hand – of the part of the Codex Suprasliensis that he possessed but also, it would be good if she discusses the role of this copy for further publication of the manuscript and if she cites all of the next editions, including the most recent electronic one combining facsimile edition, diplomatic edition, and Greek text available at URL: obduron.org, and if she cites the most recent research on the manuscript, namely „Преоткриване: Супрасълски сборник, старобългарски паметник от X век. Съст. Анисава Милтенова). София, 2012. Also, although Mošin used the term "redaction: in his description of the thirteenth-century (Lenten) Triodion, I believe that the more appropriate term is "Middle Bulgarian orthography".

The third chapter of the dissertation is dedicated to the most voluminous nineteenth-century Bulgarian manuscript in Kopitar's collection, a manuscript that contains descriptions of animals, Physiologus, translated to modern

Bulgarian. I find the beginning of the chapter (pp. 76-78) too long: it enumerates the Greek versions of the Physiologus and their translations made in medieval Slavonic milieu, and all this information is taken from the work of Ana Stoykova. Since her edition is electronic, it is easily accessible and there is no need to repeat it. The gist of Mrs Manassieva's work are her linguistic comments on the dialectal features and on the specific lexemes denoting the animals described in Physiologus and, what is even more important, the adaptation (intralingual translation) of the nineteenth-century text to the present-day Bulgarian standard language. Although, I have reservations about two of the numerous etymological explanations of the specific words denoting the animals (I mean the explanation of „навиратом“, and I think that онагрип is related to ὄναγρος which is not mentioned in the dissertation), I highly esteem the overall work of Mrs Manassieva with this text. I am aware of the difficulties that she encountered in her work with this text because it abounds in rare lexemes and *hapax legomena*, in lexemes that had meanings that differ from the present-day standard Bulgarian language. I highly appreciate the linguistic decisions that she made in this situation. I fully agree with the opinion of Mrs Manassieva expressed in the introductory part of her discussion in connection with Orzechowska's analysis of the language features of this text. It is true that the narrowing of non-stressed vowels (e>i, o>u), the generalization (as *casus generalis*) of the accusative form, singular, of the nouns belonging to the old a-stem, the article - ът for masculine nouns, and the reflexive particle “sa” are characteristic of many Eastern Bulgarian dialects and cannot be used as markers for a precise localization of the native speech of the translator of Physiologus to modern Bulgarian.

The next chapter of the dissertation, dedicated to manuscripts nos. 28 and 31, also deserves admiration. The author professionally describes the inventory of graphemes occurring in Kopitar 28 in relation to the phonemes they denote. She clearly differentiates grapheme and phoneme but I noticed a misprint in one

place, p. 123: there is not a consonant /й/ – this is a glide that in word-initial position before /a/ is denoted with the old Cyrillic letter known as “jotated a”, for instance in the word for language in its Church Slavonic pronunciation: an example is given earlier in the chapter by Mrs Manassieva. This small misprint does not cast shadow on the overall excellent description of the grapheme and orthography of the manuscript. This description enriches scholarly ideas about orthographic preferences and habits, about the variation and influence of different alphabet systems in the Bulgarian written practice of the early nineteenth century, a badly studied area in scholarship (if compared to the study of the printed texts of this century). I find quite interesting Mrs Manassieva’s observation of the use of the Latin letter **m** in зима (I exclude the form of N from the influence of the Latin alphabet because this form is part of the Old Cyrillic letter inventory), aslo of the appearance of citations in French and of the use of literary and bookish Greek lexemes in the manuscript described by her. These features of the text, underlined by her, are sound arguments for her conclusion that the translator was an educated man. I highly appreciate her correct – from methodological point of view – understanding that we cannot uncritically impose our knowledge about dialects formed from twentieth-century sources on the dialectal situation of the late eighteenth and early nineteenth centuries. The variation in spelling of the source studied is also an obstacle to the exact localization of the author's dialect. A dialectal feature that I would add to the discussion of the language features is change ѣ > ’a in a word-final position as evidenced by the adverb зля in the source.

In addition to the other positive features of the dissertation, I would add here that albeit the handwriting of this manuscript is not easy to read, the doctoral candidate successfully deciphered it and correctly analyzed the spelling and the language of the source.

The last portion of the dissertation reviewed analyses manuscript no. 31 in Kopitar’s collection, a manuscript that Lilia Ilieva in 2018 brilliantly identified

as the original of Vuk Karadžić's Dodatak to Saint-Petersburg dictionaries. She suggested that it was written by Marko Georgievich from Bansko, a highly educated diplomat. Mrs Manassieva proves this assumption of Professor Ilieva by doing a detailed linguistic analysis of Marko Georgievich's text juxtaposing it with the specific features of the dialect in Bansko.

I find the idea of the doctoral student to compare the passage of the Gospel translation into Bulgarian in this manuscript with the translation of Neofit Rilski, who was also from Bansko, extremely productive. This study sheds new light to the picture of the nineteenth-century Bulgarian translations of the Gospels (Diana Ivanova's book on these translations should be quoted in the dissertation) and shows different approaches to the translation of the gospel text. The juxtapositions made by Mrs Manassieva concern different language levels and clearly demonstrate which elements of their native speech two educated men included in their Gospel translations and which they avoided. She reveals the philological talent and sound education of the two translators. Still, she shows, they had a different approach especially in regard to the influence of the existing literary standards among Slavs at that time. For example, in the translation of Marko Georgievich, there is almost no Church Slavic influence.

The comparative analyses competently made by Mrs Manassieva are evidence of her excellent philological training. The parallel tables in the dissertation are very useful for scholars. They reveal the translation talent of the two men of letters, on the one hand, and on the other, they demonstrate two different paths that could be chosen for rendition of the Gospels into spoken Bulgarian (vernacular).

I am impressed by the conclusion of the dissertation – this is usually the hardest part for young scholars. Here, the results of the study are clearly formulated, they objectively follow from the analyses carried out. Indeed, I agree with the author's statement that "the examination of the three manuscripts provides valuable information on how the process of forming and establishing the

written norms of the nineteenth-century Bulgarian literary language developed.” (p. 188). The conclusions of Mrs Yulia Manassieva should be borne in mind in future research both on nineteenth-century ideas for the standardisation of the Bulgarian language and on practical decisions applied in particular texts. I could hypothesize that the linguistic preferences demonstrated in the manuscripts analyzed by Mrs Manassieva might have had some impact in the formation of the ideas and on the practices of Ivan Dobrovski who settled down in Vienna in 1848. This means that the analyses in the dissertation reviewed open new horizons of research which, in my judgment, is one of the most important tasks of a dissertation.

Bearing in mind the high level of difficulty of the tasks solved in the dissertation and also the significance of the results achieved, without reservation I would vote positively for awarding the academic degree doctor of philosophy to Yulia Manassieva.

10.XI. 2022,

София